

Norsk Fagbibliotekforening

Norwegian Association of Special Libraries

Til
Kultur- og kirke departementet
Postboks 8030 Dep.
0030 Oslo

Norsk fagbibliotekforenings høringsuttalelse om ”Bibliotekreform 2014”

1. Generelle kommentarer

Bibliotekreform 2014 er et svært grundig og godt skrevet dokument. Vi blir imponert over hvor mange områder, utfordringer og tiltak som berøres. Utredningen møter utfordringene i både fag- og folkebiblioteksektoren på konstruktive måter. Norsk fagbibliotekforening har undersøkt følgende:

- Blir kunnskapsutviklingen i små spesialbibliotek ivaretatt i det digitale Norgesbiblioteket som foreslås?
- Hvordan styrke den norske anskaffelsen av internasjonal forskningslitteratur
- Hvordan bør en felles lovgivning for fag- og folkebibliotek eventuelt være?

Som vi ser det er den største svakheten ved reformen at det er for lite tydelig at tiltakene som er beskrevet, i mange tilfeller krever økte ressurser. Utfordringene når det gjelder ressurstildeling er store. Det burde vært sagt mer om hvordan man har tenkt å bidra til at bibliotekene i *fagbiblioteksektoren* får en styrket posisjon.

En annen svakhet er at Bibliotekreform 2014 er for lite konkret når det gjelder hvordan det tenkes rundt å få gjennomført reformer i praksis i fagbiblioteksektoren. Et tiltak som nevnes, er at det skal arbeides for å forandre lovverket slik at det også omfatter fagbibliotek. Hvordan dette konkret skal gjøres og hva som skal til i praksis for å få gjennomført reformer som omfatter fag-, forsknings- og spesialbibliotek, sies det altfor lite om. Faren er at reformen ender opp som fine og kloke ord uten praktiske konsekvenser for fagbiblioteksektoren.

Kan det svake fokuset på fagbibliotekenes utfordringer komme av mangelfull organisering? NFF vil peke på overgangen da Riksbibliotekstjenesten ble slått sammen med Statens Bibliotektilsyn til B'en i ABM-utvikling. Fagbiblioteksektoren mistet gode fagtidsskrifter, arenaer for utvikling av felles politikk og veiledning rettet mot sektoren.

2. Kommentarer til de enkelte forslagene

Del I Strategier og tiltak

Strategier og tiltak under målområde 1:

Tiltak: Etablere en abm-portal som felles inngang til nettbaserte kultur- og kunnskapsressurser

Kommentar:

En felles nasjonal søkeportal bør bygge på eksisterende portaler og teknologi. Ved å stille tekniske krav til deltakelse i søkeportalen, kan metadata og innhold bearbeides for portalen av den enkelte produsenten. NFF vil særlig peke på viktige, små fagbibliotek knyttet til miljøer som Statens Forurensningstilsyn, eller Husbanken. I dag er det ingen andre enn styrene i de små fagbibliotekenes institusjoner som tar beslutninger om driften.

Det er fare for at viktig kunnskap ikke blir med i den nasjonale portalen på grunn av den manglende sikringen av forskning fra disse små enhetene.

Satsingen bør være enda sterkere på at *Kulturnett.no* blir med i den nye felles inngangen. På Kulturnett har det vært nedlagt mye arbeid over mange år. Kulturnett.no har etablert et omfattende nettverk av både kommersielle og ikke kommersielle aktører og samarbeider i dag på nasjonalt, regionalt og lokalt plan. Dersom det er et problem at Kulturnett.no går ut over abm-sektoren i sitt innhold, kan man velge å omdefinere dekningsområdet for Kulturnett. Teknologien for søkeportalen defineres på en slik måte i rapporten at Kulturnett.no vil passe meget godt inn med sin emnekartteknologi. F. eks eksisterer abm-søket til Sogn og Fjordane som del av Kulturnett Sogn og Fjordane.

ABM-tjenestetilbud på nettet for en region:

På regionalt nivå anbefales det at man benytter de regionale kulturnettene til denne oppgaven etter modell av Sogn og Fjordane. I løpet av året vil samtlige fylker unntagen Oslo ha kulturnett, slik at forholdene ligger godt til rette.

Tiltak: Iverksette programmet Norsk digitalt bibliotek

Kommentar:

NFF støtter at Norsk Digitalt Bibliotek iverksettes for å realisere viktig arbeid med eksisterende digitalt materiale. Tjenesteutviklingen i Norge vil skyte fart ved full realisering av Felles lånekort og integrasjon i MinSide-satsingen fra eNorge-prosjektet.

Tiltak: Gi tilgang til sentrale kunnskapskilder gjennom lisenser og andre vederlagsordninger

Kommentar:

Kommentaren er knyttet til avsnittet om Kunnskapssamfunnet, s. 9, sitat:

I universitets- og høyskolebibliotekene har det skjedd en omfattende overgang fra trykte til digitale dokumenter. Dette gir forskning og utdanning enkel tilgang til internasjonale kunnskapskilder. Utviklingen med åpne institusjonsarkiv i universitets- og høyskolesektoren er viktig for å bedre tilgangen til forskningsinformasjon. Samtidig er det en rekke hindringer av juridisk, økonomisk, teknisk og organisatorisk art knyttet til digital informasjon. Bibliotekenes posisjon som kunnskapsinstitusjoner krever en styrking gjennom et kompetanseløft i sektoren og samordning av tjenester.

Utredningen peker på at realiseringen av Norsk Digitalt Bibliotek (NDB) avhenger av at vi tilgjengeliggjør et utvalg av viktige forskningsartikler for allmenheten. NDB vil ikke oppfattes som viktig om sentrale databaser er utelatt. Organisering er et stikkord for å oppnå et godt NDB. "Bibliotekreform 2014" peker på organisering av et overordnet finansieringsansvar for innkjøp via konsortieavtaler.

NFF vil vise til de finske erfaringene med **FinELib**. Dette innkjøpssamarbeidet for gode konsortieavtaler bygger på hele Finlands litteraturbehov for elektronisk forlagsmateriale, slik det er fastlagt etter samhandling med ulike bibliotektyper. Etter å ha innhentet behovene, er statlige avtaler inngått med leverandørene. FinELib fordeler kostnaden med innkjøpt elektronisk litteratur på de ulike bibliotekene.

NELLI-portalen inneholder forlagsmaterialet via flere (4) ulike "versjoner", som er rettet mot ulike bibliotektyper. Slik finnes både folke- og fagbibliotekstoff godt dekket i litteraturportalen, og den blir dynamisk endret med jevne mellomrom. Portalen blir kun en del av bibliotekets tilbud, som nesten alltid er sammensatt av flere typer materiale. Det er ofte en fordel at innkjøpte ressurser leveres via et velkjent navn, som mange bibliotek bruker. Det blir en såkalt "de facto-standardisering".

I Norge har man laget **Helsebiblioteket**, som kan være en modell for statlig ansvar for konsortier på et fagfelt. De internasjonale forskningsartiklene finansieres via *Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten*, som er eid av alle de nasjonale helseforetakene. Slik spares mye arbeid fra alle bibliotek i Norge knyttet til helsesektoren, som så kan konsentrere seg om å tilgjengeliggjøre ressursene for brukerne.

NFF stiller følgende KRAV til gjennomføringen:

- Statlig forhandling av konsortieavtaler med forlag og leverandører

ABM-utvikling: Større ressurser må brukes i forhandlingene

NFF kommer tilbake til forslag for å motvirke kostnadene i vitenskapelig, internasjonal forskning under tiltaket om åpne løsninger.

Tiltak: Etablere et fast samarbeid mellom bibliotekmyndighetene og utdanningsmyndighetene på nasjonalt nivå

Kommentar:

I utredningen pekes på noe NFF mener er en viktig forutsetning for at spesial- og fagbibliotek skal kunne lykkes i å nå de overordnede målene. Om spesialbibliotek sies det at: "*Det er av betydning at det er organisatorisk plassert under en interessert ledelse som forstår formålet med biblioteket*" (s. 85).

Om universitets- og høgskolebibliotekenes organisatoriske plassering sies det at de er "*..stort sett plassert som en teknisk administrativ støtteavdeling under institusjonens direktør*" – og videre at *bibliotekenes manglende formelle veier inn i faglige fora for undervisning og forskning kan oppleves som hinder for utvikling og drift av biblioteket*.

For mange bibliotek er den virkeligheten disse utsagnene beskriver både reell og svært utfordrende. Den organisatoriske plasseringen skaper i mange tilfeller et skille til den faglige virksomheten som det kan være svært vanskelig å trenge gjennom. Forholdet til institusjonens ledelse har stor betydning for bibliotekenes effektivitet, gjennomslagskraft og evne til fornyelse i henhold til behov fra brukerne. Mange høgskolebibliotek opplever at det er at det er stort behov for og utstrakt bruk av

biblioteket, samtidig som avstanden til institusjonens ledelse kan oppfattes som stor. Dette får konsekvenser både for ressursene som tildeles bibliotekene, og hvilke muligheter bibliotekene har til å være så innovative og framtidsrettede som både studenter, ansatte, andre mulige brukere og bibliotekene selv ønsker. Vi mener det kan være grunn til å tro at et samarbeid mellom bibliotekmyndighetene og utdanningsmyndighetene på nasjonalt nivå på sikt kan gi en positiv innvirkning.

Tiltak: Utvikle tilgang til vitenskapelig informasjon produsert ved universitet og høyskoler gjennom åpne digitale løsninger

Kommentar:

En viktig strategi for å begrense kostnaden ved publisering i internasjonale tidsskrifter er utviklingen av **de åpne institusjonsarkivene** i universitets- og høyskolesektoren. Disse arkivene vil realisere åpen og fri forskning etter en periode hvor barrierene mot forskningen har fått lov til å vokse. For at artikler fra slike arkiv skal være like gode, eller bedre, enn forlagsutgitte artikler, må kvaliteten være god. Artikkelen "Open Access – om fri tilgang til vitenskapelig publisering", fra Bibliotekforum 2006 nr. 5, peker på 4 viktige krav for slik publisering:

1. Registrering av arbeidet for å sikre prioritet og forfatterens rettigheter
2. Sertifisering – kontroll av kvalitet og forskningens gyldighet
3. Markedsføring og tilgjengelighet – sørge for at arbeidet når frem til leserne
4. Arkivering, slik at arbeidet blir bevart for fremtiden.

Institusjonelle arkiv kan oftest ivareta punktene 1, 3 og 4 på gode måter med institusjonens tilgjengelige ressurser. Men kvaliteten er helt avhengig av punkt 2, kontrollen av kvaliteten, og forskningens gyldighet. I følge artikkelen bruker enkelte forlag opptil 80% av kvalitetssjekken til å forkaste artikler, bare 20% publiseres hos dem. Denne kontrollen er kostbar, og kan bare gjøres ved en innsats i det enkelte fagmiljø. For å etablere en slik kontroll får universitets- og høyskolesektoren en ny ressurskrevende oppgave, som kan bli minst like krevende som Kvalitetsreformen har vært.

NFF vil peke på arkivene som er etablert i NORA (Norwegian Open Research Archives), som er en start på denne lange prosessen. NFFs forslag på dette området er:

- **Styrking av universiteters og høyskoleers publiseringsarbeid**

Etablering av gode "redaksjoner" i tråd med Forskningsetikkloven, i kraft 1. juli 2007.

- **Statlig finansiering av komiteer for fagfelleevaluering.**

Strategier og tiltak under målområde 2:

Tiltak: Endre dagens biblioteklovgivning for å sikre samarbeidet i et nasjonalt biblioteknettverk

Kommentar:

UoH-sektoren er allerede underlagt universitets- og høyskoleloven. Ragnar Audunsson tok i ABM-skrift nr. 6, 2004, opp spørsmålet om et nasjonalt lovverk kan gjelde *deler*

av en eierinstitusjons virksomhet. Han viste til at flere lover allerede regulerer deler av offentlige og private virksomheter, som Lov om helsetjenester og Lov om arbeidsmiljø.

Slik kan lovgivning sikre like rettigheter for alle som omfattes av lovgivningen på dette området, på tvers av eierstrukturer.

NFF har forstått det slik at hensikten med lovforankring er å sikre at bibliotekressursene i fag- og forskningsbibliotekene blir en del av de felles, offentlige bibliotekressursene. Vi er ikke sikre på at institusjonseierne uten videre er enige i at ressursene skal brukes på offentlig bibliotekvirksomhet. Det må sterke virkemidler til for at fag- og forskningsbibliotek skal få den posisjonen og de ressursene som skal til for at alle kan bli viktige deler av et biblioteknettverk. Da er lovforankring et mulig virkemiddel.

NFF ser det slik at spesialbibliotekene på mange måter blir "taperne" fordi institusjonen ser mer på intern økonomi enn på det nasjonale ansvaret. Deres nasjonale ansvar som informasjonsforvaltere på de spesielle områdene kan ivaretas gjennom bevilgninger og andre sterke virkemidler, men det må **skje på et nivå som er over** institusjonenes avgrensede virkeområder. Da er kanskje loven en vei å gå?

Del II Norgesbiblioteket - nettverk for kunnskap og kultur

Tiltak: Utvikle verktøy og metoder for opplæring i informasjonskompetanse

Kommentar:

Dette er et punkt som er aktuelt og viktig for bibliotek som driver med undervisning. Det er krevende å utarbeide helt nye metoder for undervisning i informasjonskompetanse, og det ville vært en stor fordel med samarbeid, og ressurser for å videreutvikle dette, slik som for eksempel VIKO ved NTNU er drevet fram.

5.6.5 Utfordringer og **tiltak for spesialbibliotek** (s. 87)

NFF støtter å / å ha:

- Gjøre utvalgte spesialbibliotek mer tilgjengelige for eksterne brukere, gjennom biblioteknettverket og fysisk tilgang.
- Stimulere til nettverksbygging og formelt og uformelt samarbeid mellom mindre spesialbibliotek.
- Spesialbibliotekene som innslag i et norsk digitalt bibliotek.
- Sentral satsing på utvalgte nasjonale lisensavtaler for tilgang til digitale informasjonsressurser. Alternative finansieringsmodeller bør utredes, jamfør FinELib.

I dokumentet er det en vektlegging av spesialbibliotekenes viktige rolle som en del av den felles kunnskapsallmenningen. Og det er en riktig beskrivelse. Men dagens situasjon er ofte slik at institusjonenes krav til innsparing og rasjonalisering vinner klart over offentlighetens behov for de informasjonsressursene som finnes i spesialbibliotekene.

NFF understreker viktigheten av **å arbeide videre med lisensavtaler** som også omfatter spesialbibliotek, for å sikre at de ikke blir stående med et dårlig tilbud på grunn av små midler å kjøpe lisenser for.